

RPO-597667-VII-720.8.3/08/JJ

Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji z rekontroli Zakładu Poprawczego w Białymstoku

1. Wstęp.

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. 2007 Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 21-22.05.2013 r., do Zakładu Poprawczego w Białymstoku (zwanego dalej Zakładem lub placówką) udali się pracownicy Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem) w składzie: dr Aleksandra Iwanowska, Michał Kleszcz (prawnicy), Magdalena Filipiak (prawnik, psycholog) oraz Justyna Józwiak (politolog w zakresie resocjalizacji). W drugim dniu wizytacji oraz w jej podsumowaniu uczestniczył również dr Ryszard Czerniawski, Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich.

Celem rekontroli pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji było sprawdzenie realizacji zaleceń wydanych w wyniku wizytacji Zakładu, która miała miejsce w dniu 26.01.2012 r.

W ramach rekontroli dokonano następujących czynności:

- przeprowadzono rozmowę z Maciejem Tomaszem Rutkowskim – dyrektorem Zakładu Poprawczego w Białymstoku oraz z innymi przedstawicielami personelu placówki;

- przeprowadzono na osobności rozmowy z wybranymi losowo wychowankami;
- zapoznano się na miejscu z wybraną dokumentacją związaną z funkcjonowaniem placówki.

Ponadto po zakończeniu wizytacji, analizie poddano m.in.: Regulamin Zakładu Poprawczego w Białymstoku, jadłospis obowiązujący w dniach 10-21.05.2013 r., wykaz procedur związanych z bezpieczeństwem i organizacją pracy, Rozkład dnia wychowanka ZP w Białymstoku w roku szkolnym 2012/2013, Grafiki korzystania ze spacerniaka, Grafiki korzystania z sali gimnastycznej, Przewodnik dla wychowanków po Grupie wstępnej, Programy Grup: I (grupa readaptacyjno - remotywuująca), II (grupa wstępna), III (grupa resocjalizacyjna), IV (grupa resocjalizacyjna), VII (grupa resocjalizacyjna), Program pracy z wychowankami przebywającymi w izbie przejściowej.

2. Ogólna charakterystyka placówki.

Zgodnie z zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2004 r. *w sprawie utworzenia schronisk dla nieletnich i zakładów poprawczych oraz określenia ich rodzajów i limitów miejsc* (Dz. Urz. MS z 2004 r. Nr 6, poz. 20 ze zm.), wizytowana placówka jest zakładem poprawczym półotwartym, resocjalizacyjno-terapeutycznym dla chłopców uzależnionych od środków odurzających i psychotropowych oraz nosicieli wirusa HIV, z limitem 48 miejsc. W dniu wizytacji w placówce ewidencyjnie przebywało 42 nieletnich, w tym 5 z nich umieszczonych w trybie art. 90 *ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich* (Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178, t. j., dalej zwaną upn.).

W dniu wizytacji w Zakładzie funkcjonowały trzy grupy resocjalizacyjne (Grupa III – 9 wychowanków, Grupa IV – 9, Grupa VII – 5), Grupa II wstępna (5), Grupa I readaptacyjna (8). W izbach przejściowych w dniu wizytacji przebywało 2 wychowanków: jeden wychowanek nowo przyjęty, drugi zaś umieszczony na podstawie § 25 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. *w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich* (Dz. U. Nr 124, poz. 1359, ze zm., dalej zwanego rozporządzeniem).

Zgodnie z § 9 pkt 4 rozporządzenia w zakładach resocjalizacyjno-terapeutycznych liczba wychowanków w grupie wychowawczej i oddziale szkolnym nie powinna przekraczać 6. Tymczasem w Zakładzie Poprawczym w Białymstoku liczba ta została przekroczona w trzech grupach (I, III i IV) bez złożenia przez dyrektora Zakładu odpowiedniego wniosku do Ministra Sprawiedliwości, a zatem z pominięciem § 11 rozporządzenia (*W przypadkach uzasadnionych względami wychowawczymi lub organizacyjnymi Minister Sprawiedliwości, na wniosek dyrektora zakładu poprawczego, może okresowo, nie dłużej jednak niż na okres 6 miesięcy, zwiększyć liczbę wychowanków w grupie wychowawczej i oddziale szkolnym, nie więcej jednak niż o 3 wychowanków, z zachowaniem liczby grup w zakładzie*). Mając na uwadze powyższe, przedstawiciele KMP zalecili natychmiastowe złożenie przez dyrektora Zakładu w/w wniosku do Ministra Sprawiedliwości.

Wizytujący zwrócili także uwagę na to, że procedura stosowania środków przymusu bezpośredniego opracowana w Zakładzie, oparta jest na nieaktualnym już rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 1 lutego 2005 r. w sprawie *szczegółowych warunków i sposobu użycia środków przymusu bezpośredniego wobec nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich, młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i młodzieżowych ośrodkach socjoterapii* (Dz. U. z 2005 r. Nr 25, poz. 203), które uchylono z dniem 24.08.2009 r. Przedstawiciele KMP zalecają zatem dostosowanie procedury do aktualnych przepisów prawnych w tym zakresie.

W placówce zainstalowano monitoring wizyjny. Jego zasięgiem objęty jest teren na zewnątrz budynku oraz m.in.:

. Zapisy z monitoringu są przechowywane na serwerze przez ok. 3 miesiące, po tym okresie obraz jest nadpisywany. Powyższy okres przechowywania nagrań nie spełnia wymogów wskazanych w § 105⁵ rozporządzenia: (...) *Cyfrowy zapis z monitoringu izb mieszkalnych, przejściowych, izolacyjnych i izb chorych jest archiwizowany do czasu opuszczenia przez nieletnich w nich przebywających zakładu lub schroniska. W związku*

z powyższym przedstawiciele Mechanizmu zalecają modernizację monitoringu placówki i dostosowanie go do wymogów rozporządzenia.

Podczas wizytacji pracownicy KMP nie mieli możliwości zapoznania się z wybranymi nagraniami z monitoringu. **Według informacji uzyskanych od dyrektora Zakładu, nagrania uległy awarii z powodu burzy. W związku z powyższym, przedstawiciele KMP zwracają się z prośbą do dyrektora placówki o nadesłanie wyjaśnień dotyczących tego, które zapisy monitoringu uległy awarii (jakie pomieszczenia i okres obejmował zniszczony zapis), kopię dokumentacji potwierdzającej zgłoszenie awarii firmie serwisującej wraz z odpowiedzią firmy opisującą przyczynę i zakres awarii.**

Wizytujący zauważyli także, że w analizowanym jadłospisie (z dni 10.05.2013 r. – 21.05.2013 r.) nie uwzględniono owoców. Ich ciągły brak został potwierdzony w rozmowach z nieletnimi. Przedstawiciele KMP zalecają wzbogacenie posiłków w owoce.

3. Stan realizacji zaleceń wydanych w wyniku wizytacji Zakładu, przeprowadzonej w dniu 26.01.2012 r.

Zgłoszone wówczas rekomendacje dotyczyły:

- 3.1. zaprzestania praktyki umieszczania nieletnich w izbie przejściowej z powodów nie znajdujących odzwierciedlenia w przepisach prawnych;
- 3.2. umieszczania nieletnich w oddzielnych pomieszczeniach mieszkalnych tylko w sytuacjach, które wskazują na faktyczną potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa i porządku w zakładzie oraz na jak najkrótszy czas;
- 3.3. zapewnienia wychowankom umieszczanym w oddzielnych pomieszczeniach mieszkalnych oraz izbach przejściowych takich samych praw, jak pozostałym nieletnim, w zakresie utrzymywania kontaktów z rodziną, prawa do prywatności oraz dostarczania im bodźców niezbędnych do właściwego rozwoju i resocjalizacji;

- 3.4. umożliwienia odbierania i wykonywania połączeń telefonicznych przez podopiecznych umieszczonych w izbie przejściowej;
- 3.5. wyposażenia izb przejściowych w sposób odpowiadający warunkom pomieszczenia mieszkalnego;
- 3.6. zaprzestania praktyki polegającej na zabieraniu elementów wyposażenia pokoju wychowanków w ciągu dnia w izbie przejściowej i oddzielnym pomieszczeniu mieszkalnym;
- 3.7. zaprzestania praktyki proszenia rodziców nowoprzybyłych nieletnich o wstrzymanie się przed odwiedzinami w izbie przejściowej;
- 3.8. zamieszczenia w Regulaminie izby przejściowej prawa nieletnich do codziennych zajęć na świeżym powietrzu;
- 3.9. zmniejszenia liczby godzin obowiązkowej, bezpłatnej pracy wychowanków na rzecz Zakładu, do wymiaru określonego w art. 95f § 2 u.p.n.;
- 3.10. zapewnienia wszystkim nieletnim możliwości pobytu na świeżym powietrzu, przez co najmniej 2 godziny dziennie, jeżeli pozwala na to pogoda;
- 3.11. umożliwienia nieletnim swobodnego korzystania z prawa do składania wniosków i skarg do władzy odpowiedzialnej za instytucję, w której są umieszczeni, bez ponoszenia z tego tytułu żadnych negatywnych konsekwencji i sankcji;
- 3.12. wyeliminowania z dokumentów wewnętrznych jednostki regulacji w zakresie realizowania uprawnień dotyczących kontaktów nieletnich z osobami spoza zakładu oraz możliwości otrzymania przepustki lub urlopu w zależności od oceny z zachowania oraz poziomu terapeutycznego;
- 3.13. zaprzestania stosowania przez personel w grupie V nieuzasadnionych wychowawczo praktyk służących utrzymaniu nadmiernej dyscypliny, a także wyraźne określenie systemu punktowego w tej grupie i zasad jego stosowania;
- 3.14. stosowania za jedno przewinienie jednego środka dyscyplinarnego;
- 3.15. umożliwienia wychowankom posiadania rzeczy osobistych;
- 3.16. zaprzestania praktyki niszczenia rzeczy osobistych nieletnich;
- 3.17. zapewnienia nieletnim bielizny w ilości umożliwiającej utrzymanie właściwej higieny osobistej, czyli minimum 2 pary;

3.18. przeprowadzania kontroli korespondencji zgodnie z wytycznymi zawartymi w u.p.n.;

3.19. przedstawiciele KMP zalecili ponadto Dyrektorowi Departamentu Wykonania Orzeczeń i Probacji przeprowadzanie systematycznych wizytacji w Zakładzie Poprawczym w Białymstoku oraz monitorowanie stanu przestrzegania praw nieletnich tam przebywających.

Ad. 3.1. i 3.2. Zaprzestanie praktyki umieszczania nieletnich w izbie przejściowej z powodów nieznajdujących odzwierciedlenia w przepisach prawnych oraz umieszczanie nieletnich w oddzielnych pomieszczeniach mieszkalnych tylko w sytuacjach, które wskazują na faktyczną potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa i porządku w zakładzie oraz na jak najkrótszy czas.

Zalecenie niezrealizowane. W dniu wizytacji funkcjonowały na terenie placówki 3 izby przejściowe dla nieletnich nowoprzyjętych oraz 8 izb przejściowych (dawnych oddzielnych pomieszczeń mieszkalnych), w których umieszczani są wychowankowie na podstawie § 25 rozporządzenia. Zarządzeniem Nr 3/12 Dyrektora Zakładu Poprawczego w Białymstoku z dnia 30 marca 2012 r. w sprawie realizacji rekomendacji pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji wydanych po lustracji placówki w dniu 26 stycznia 2012 r. (dalej zwanego Zarządzenie Nr 3/12), dyrektor zarządził utrzymanie dotychczasowych procedur umieszczania nieletnich w izbach przejściowych i OPM.

Przepis § 23 Regulaminu Zakładu mówi o tym, że po przyjęciu do zakładu umieszcza się nieletniego w izbie przejściowej na okres nie dłuższy niż 14 dni w celu m.in. sporządzenia wstępnej diagnozy umiejętności szkolnych nieletniego. Tymczasem § 44 rozporządzenia nie wymienia takiej przesłanki umieszczenia w izbie przejściowej. W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają dostosowanie Regulaminu placówki do przepisów rozporządzenia poprzez wykreślenie tego podpunktu.

Przedstawiciele KMP przeanalizowali, na podstawie Księgi izb przejściowych, wszystkie przypadki umieszczenia nieletnich w izbach

przejściowych w 2013 r. (do dnia wizytacji, czyli przez okres ok. 5 miesięcy). W tym czasie odnotowano ok. 70 przypadków pobyków w izbie przejściowej, w tym 40 dotyczyło nieletnich powracających z urlopu lub przepustek. Wówczas pobyt trwał w większości przypadków ok. kilku godzin lub 1 dzień i miał na celu obserwację nieletniego pod kątem sanitarnym. W przypadku 8 nieletnich pobyt w izbie przejściowej wiązał się z ich przyjęciem do Zakładu. Przepisy rozporządzenia w tym zakresie wskazują, iż pobyt nowo przyjętego wychowanka nie może trwać dłużej niż 14 dni (§ 44 rozporządzenia). Tymczasem jeden nowo przyjęty nieletni spędził w izbie przejściowej 21 dni (dot. nieletniego

czas pobytu w izbie przejściowej 16.04.2013-7.05.2013). Przedstawiciele KMP zalecają bezwzględne przestrzeganie maksymalnego czasu pobytu nowo przyjętego wychowanka w izbie przejściowej, zgodnie z § 44 rozporządzenia.

Analiza Księgi pobytu w izbie przejściowej wykazała, że nieletni umieszczeni na podstawie § 25 rozporządzenia przebywali w niej m.in. z następujących powodów: rezygnacji z programu grupy (7), niewykonywania poleceń nauczycieli (1), odmowy pracy na warsztatach (1), przemytu pieniędzy i telefonu (1), zażywania substancji psychoaktywnych (3), agresji słownej wobec wychowawcy (1), zaburzenia panującego porządku i bezpieczeństwa (1).

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji wielokrotnie podkreślali, że praktyka umieszczania nieletnich w izbach przejściowych w sytuacjach takich jak np. rezygnacja z programu grupy, świadczy o dokonywaniu rozszerzającej interpretacji przepisów w zakresie stosowania izby przejściowej bez dostatecznego uzasadnienia. W dalszym ciągu zatem rekomendacja dotycząca zaprzestania praktykowania umieszczania nieletnich w izbie przejściowej z powodów takich jak rezygnacja z programu i oczekiwanie na przeniesienie do innego zakładu, pozostaje aktualna.

Wątpliwości przedstawicieli KMP wzbudził fakt umieszczenia w izbie przejściowej 2 nieletnich „do wyjaśniania sprawy” (sprawa dotyczyła posiadania i wydania pieniędzy bez zgody personelu Zakładu). Podczas pobytu wychowanków w izbie, pracownicy przeprowadzali z nimi rozmowy, które miały doprowadzić do ustalenia okoliczności tego wydarzenia. Dyrektor placówki wskazywał, że każdy z

tych przypadków związany był z potrzebą zapewnienia bezpieczeństwa i porządku w zakładzie (§ 25 ust. 1 rozporządzenia). Zaznaczył jednak, że w istocie chłopcy są umieszczani w izbie przejściowej w celu odseparowania od grupy i stworzenia im dogodnych warunków do wyjaśnienia okoliczności zdarzenia. Zdaniem przedstawicieli KMP umieszczenie w izbie przejściowej z tego powodu nie wypełnia znamion przesłanki zapewnienia bezpieczeństwa i porządku w placówce. Ponadto wizytujący mają poważne wątpliwości co do tego, czy surowe warunki i rygor panujący w tym pomieszczeniu oraz odseparowanie od innych, może wpłynąć na wytworzenie uczucia bezpieczeństwa i zaufania do pracowników placówki, niezbędnego do swobodnego wyrażenia przez wychowanka rzeczywistych powodów stanowiących przyczynę niewłaściwego zachowania. W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają odstąpienia od umieszczania wychowanków w izbie przejściowej „do wyjaśnienia sprawy”.

W dalszym ciągu w Zakładzie odnotowuje się przypadki kilkumiesięcznego izolowania nieletnich w izbach przejściowych. Nieletni [redacted], który został przyjęty do Zakładu w październiku 2012 r., przebywał w zasadzie w izbie przejściowej nieprzerwalnie od dnia 31.01.2013 r. W omawianym okresie (od dnia 31.01.2013 r. do dnia wizytacji) wychowanek był umieszczony poza tą izbą zaledwie 12 dni. Jego pobyty dotyczyły okresów: 31.01.2013-06.02.2013 (7 dni, *odmowa pracy na warsztatach*), 18.02.2013-04.03.2013 r. (14 dni, *w paczce wychowanka znaleziono substancje psychoaktywne*), 04.03.2013 r.-14.04.2013 r. (41 dni, *zaburzenie panującego porządku i bezpieczeństwa w zakładzie – do wyjaśnienia*), 14.04.2013 r.-28.04.2013 r. (14 dni, *rezygnacja z oferty placówki, oczekiwanie na przeniesienie do innej placówki*), 28.04.2013 r.-12.05.2013 r. (14 dni, *rezygnacja z oferty placówki, oczekiwanie na przeniesienie do innej placówki*), 12.05.2013 r. – do dnia wizytacji (9 dni, *rezygnacja z oferty placówki, oczekiwanie na przeniesienie do innej placówki*).

W sumie nieletni [redacted] w 2013 r. spędził 99 dni w izbie przejściowej, z czego od dnia 18.02.2013 r. przebywał tam bez przerwy. Oficjalnie większość pobytów nie trwała dłużej niż 14 dni (za wyjątkiem jednego, który trwał 41 dni). Dyrektor Zakładu po 14 dniach przedłużał pobyt na kolejne 14 dni.

Analogiczna sytuacja miała miejsce w przypadku innego nieletniego - . Jego pobyt w izbie przejściowej trwał nieustannie przez 98 dni. Z Księgi wynika, że przebywał on w izbie przejściowej w następujących dniach: 06.02.2013-19.02.2013 r. (14 dni, *przemyt pieniędzy i telefonu*), 19.02.2013 r. – 05.03.2013 r. (14 dni, *rezygnacja z programu grupy*), 05.03.2013 r. – 16.04.2013 r. (42 dni, *rezygnacja z programu grupy*), 16.04.2013 r. – 30.04.2013 r. (14 dni, *rezygnacja z programu grupy*), 30.04.2013 r. – 14.04.2013 r. (14 dni, *rezygnacja z programu grupy*). W tym wypadku dyrektor Zakładu również co 14 dni przedłużał nieletniemu pobyt w izbie przejściowej, w wyniku czego nieletni przebywał w niej ponad 3 miesiące.

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji, w oparciu o standardy prawa międzynarodowego uważają, że tak długie separowanie nieletnich w izbach przejściowych jest nieludzkim i poniżającym traktowaniem. Dolegliwości związane z długą izolacją podkreślali również sami nieletni, rozmawiając z wizytującymi lub wysyłając listy do Rzecznika Praw Obywatelskich. Przedstawiciele KMP ponownie zalecają dyrektorowi Zakładu zaprzestanie tej praktyki. Mimo tego, że wizytujący od 2008 r. podczas każdej wizytacji zwracali uwagę na ten problem oraz rekomendowali odstąpienie od takich przypadków z uwagi na zbyt duże dolegliwości, dyrektor Zakładu nie wdrożył tych zaleceń. W związku z tym, przedstawiciele KMP zwracają się do Dyrektora Departamentu Wykonania Orzeczeń i Probacji w Ministerstwie Sprawiedliwości, pełniącego nadzór nad zakładami poprawczymi, aby zobowiązał dyrektora Zakładu do natychmiastowego zaprzestania praktyki długoterminowego izolowania nieletnich w izbach przejściowych.

Ad. 3.3. Zapewnienie wychowankom umieszczanym w oddzielnych pomieszczeniach mieszkalnych oraz izbach przejściowych takich samych praw, jak pozostałym nieletnim, w zakresie utrzymywania kontaktów z rodziną, prawa do prywatności oraz dostarczania im bodźców niezbędnych do właściwego rozwoju i resocjalizacji;

Zalecenie zrealizowane. Zarządzeniem Nr 3/12 dyrektor wprowadził w OPM tematyczne zajęcia opiekuńcze. Opracowano także program pracy z wychowankami przebywającymi w izbie przejściowej, który obejmuje udzielenie wsparcia emocjonalnego, rozmowy indywidualne, motywowanie do refleksji nad swoim zachowaniem, zajęcia edukacyjne. W ocenie wizytujących sytuacja w tym zakresie polepszyła się. Nieletni umieszczeni w izbach przejściowych mają kontakt z rodziną na takich samych zasadach jak wychowankowie grup wychowawczych. Uczestniczą w zajęciach szkolnych, są odwiedzani przez pracowników placówki, z którymi mogą porozmawiać na zasadach dobrowolności. Zaprzestano stosowania wobec podopiecznych przymusowej porannej rozgrzewki.

Ad. 3.4. Umożliwienie odbierania i wykonywania połączeń telefonicznych przez podopiecznych w izbie przejściowej.

Zalecenie częściowo zrealizowane. Zarządzeniem Nr 3/12 dyrektor umożliwił nieletnim przebywającym w izbach przejściowych odbieranie rozmów telefonicznych na podobnych zasadach jak innym nieletnim. W placówce zainstalowano aparat telefoniczny na kartę, z którego wychowankowie mogą korzystać na własny koszt. Jednakże z zebranych materiałów wynika, że nieletni przebywający w izbach przejściowych nadal nie mogą sami inicjować rozmów telefonicznych (na swój koszt). Poza tym, rozmowy te odbywają się w obecności pracowników Zakładu w systemie „głośnomówiący”. Przedstawiciele KMP podkreślają, iż nie ma przepisów zezwalających na kontrolowanie rozmów telefonicznych nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych. Powyższa praktyka narusza prawo wychowanków do prywatności i zaleca się wyeliminowanie jej stosowania.

Ad. 3.5. Wyposażenie izb przejściowych w sposób odpowiadający warunkom pomieszczenia mieszkalnego.

Zalecenie niezrealizowane. Zarządzeniem Nr 3/12 dyrektor utrzymał dotychczasowy standard wyposażenia izb przejściowych. Izby przejściowe będące wcześniej oddzielnymi pomieszczeniami mieszkalnymi sprawiają lepsze wrażenie

estetyczne, z uwagi na meble i ich kolorystykę oraz kolor ścian. Wpływ na to miały przeprowadzone w tych pomieszczeniach remonty, które placówka realizowała w miarę posiadanych środków finansowych. Pozostałe izby przejściowe wyposażone są jedynie w łóżko, stół i krzesło. Zdaniem przedstawicieli KMP ich surowy wystrój może wpływać negatywnie na nieletnich przebywających w tych pomieszczeniach, szczególnie w sytuacji, gdy taki pobyt trwa kilka miesięcy (tak jak w przypadku nieletniego lub). W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają poprawę estetyki izb przejściowych.

Ad. 3.6. Zaprzestanie praktyki polegającej na zabieraniu elementów wyposażenia pokoju wychowanków w ciągu dnia w izbie przejściowej i oddzielnym pomieszczeniu mieszkalnym.

Zalecenie niezrealizowane. Zarządzeniem Nr 3/12 dyrektor zmienił zapis Regulaminu izb przejściowych dopuszczający możliwość usunięcia wyposażenia izby przejściowej „w przypadku używania niezgodnie z przeznaczeniem”. W obecnie obowiązującym Regulaminie nadal istnieje taka możliwość, lecz „w przypadku niszczenia wyposażenia”. Jednakże przedstawiciele KMP wielokrotnie podkreślali, że rozporządzenie wskazuje, że izbą przejściową jest wyodrębnione pomieszczenie urządzone w sposób odpowiadający warunkom pomieszczenia mieszkalnego. Przepisy prawne nie wskazują na sytuacje, które mogłyby stanowić wyjątek w tej mierze i dopuszczałyby możliwość zabierania elementów wyposażenia. Zgodnie z obowiązującymi przepisami w tym zakresie, aby przeciwdziałać niszczeniu mienia, wobec nieletniego umieszczonego w zakładzie poprawczym można użyć środka przymusu bezpośredniego w postaci siły fizycznej (art. 11 pkt 8 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. *ośrodkach przymusu bezpośredniego i broni palnej* [Dz. U. poz. 628]), nie zaś usuwać wyposażenie pokoi mieszkalnych. W związku z tym, przedstawiciele KMP zalecają zmianę Regulaminu izb przejściowych oraz zaprzestanie praktyki polegającej na zabieraniu elementów wyposażenia pokoju wychowanków w ciągu dnia w izbie przejściowej w przypadku niszczenia.

Ad. 3.7. Zaprzestanie praktyki proszenia rodziców nowoprzybyłych nieletnich o wstrzymanie się przed odwiedzinami w izbie przejściowej.

Zalecenie zrealizowane. Zarządzeniem Nr 3/12 zaprzestano takiej praktyki, co potwierdzili również nieletni w rozmowach indywidualnych.

Ad. 3.8. Zamieszczenie w Regulaminie izby przejściowej prawa nieletnich do codziennych zajęć na świeżym powietrzu.

Zalecenie częściowo zrealizowane. W Regulaminie izby przejściowych zawarto zapis mówiący o tym, że nieletni ma prawo do codziennego dwugodzinnego spaceru na świeżym powietrzu. Na podstawie analizy Książki służb posterunku nr 4 (dot. izb przejściowych) wizytujący dostrzegli, że znajdują się w niej wpisy na temat wyjść nieletnich na spacer lub odmowy takich wyjść. Niemniej jednak nie wszyscy nieletni mieli takie prawo zapewnione. Z Księgi wynika, że w dniu, w którym nieletni uczestniczy w zajęciach szkolnych nie są realizowane spaceru. W Księdze służb posterunku nr 2 (dot. izb przejściowych) również zdarzają się przypadki braku wpisów dotyczących informacji na temat realizacji prawa do codziennego spaceru. Przedstawiciele KMP ponownie zalecają przestrzeganie prawa nieletnich przebywających w izbach przejściowych do codziennych zajęć na świeżym powietrzu.

Ad. 3.9. Zmniejszenie liczby godzin obowiązkowej, bezpłatnej pracy wychowanków na rzecz Zakładu, do wymiaru określonego w art. 95f § 2 u.p.n.

Zalecenie zrealizowano. Na podstawie rozmów z nieletnimi oraz analizy dokumentacji wizytujący ustalili, że liczba godzin prac porządkowych wykonywanych na rzecz zakładu, za które nieletni nie otrzymują wynagrodzenia, nie przekracza 30 godzin miesięcznie. Uwagę przedstawicieli KMP zwrócił jednak fakt, że z tygodniowego rozkładu zajęć grupy readaptacyjno – remotywacyjnej dołączonego do Programu pracy tej grupy wynika, że wychowankowie pracują 32 godziny miesięcznie na rzecz Zakładu. Natomiast na tablicy ogólnodostępnej w grupie wychowawczej, na której również taki rozkład jest wywieszony liczba godzin wynosi 30. Z informacji uzyskanej od dyrektora Zakładu wynika, że

różnica ta spowodowana jest niezaktualizowanym dokumentem. Przedstawiciele KMP zalecili ujednoczenie rozkładów zajęć, w taki sposób, aby liczba godzin prac porządkowych nie przekraczała 30.

Ad. 3.10. Zapewnienie wszystkim nieletnim możliwości codziennego spaceru na świeżym powietrzu, jeżeli pozwala na to pogoda.

Zalecenie zrealizowano. W placówce został utworzony grafik korzystania ze „spacerniaka” (obowiązujący od 10.09.2012 r.), z którego wynika, iż każda grupa wychowawcza ma możliwość przynajmniej raz dziennie uczestniczyć w zajęciach na świeżym powietrzu. Wychowankowie potwierdzili realizację tego prawa.

Ad. 3.11. Umożliwienie nieletnim swobodnego korzystania z prawa do składania wniosków i skarg do władzy odpowiedzialnej za instytucję, w której są umieszczeni, bez ponoszenia z tego tytułu żadnych negatywnych konsekwencji i sankcji.

Kwestia ta była przedmiotem kontroli przedstawicieli Departamentu Wykonania Orzeczeń i Probacji w Ministerstwie Sprawiedliwości. Dyrektor Departamentu pismem z dnia 1.06.2012 r. (DWOiP 5322-33/12/5) zapewnił, że w ramach lustracji dokona ustaleń, czy nieletni korzystający z możliwości składania wniosków i wnoszenia skarg na czynności naruszające ich prawa narażani są na jakiegokolwiek negatywne konsekwencje i sankcje. Szczególna uwaga zostanie zwrócona na stosowanie wobec nieletnich różnego rodzaju szykan na skutek wnoszonych skarg np. stosowanie środków dyscyplinarnych, nakłanianie do wycofania skargi pod groźbą ukarania, nakładanie dodatkowych obowiązków, przeprowadzanie rozmów dyscyplinujących w sprawie złożonej skargi, grożenie wniesieniem powództwa przeciwko nieletni itp. Przedstawiciele KMP nie odnotowali, aby od czasu ostatniej wizytacji miały miejsce tego typu sytuacje.

Ad. 3.12. Wyeliminowanie z dokumentów wewnętrznych jednostki regulacji w zakresie realizowania uprawnień dotyczących kontaktów nieletnich z osobami

spoza zakładu oraz możliwości otrzymania przepustki lub urlopu w zależności od oceny z zachowania oraz poziomu terapeutycznego.

Zalecenie zrealizowane. Zgodnie z Zarządzeniem Nr 6/12 Dyrektora Zakładu Poprawczego w Białymstoku z dnia 2 lipca 2012 r. w sprawie realizacji zaleceń wydanych przez DWOiP po lustracji Zakładu Poprawczego przeprowadzone w dniu 19.06.2012 r. dyrektor wprowadził możliwość odwiedzin nieletnich przez osoby spoza zakładu niezależnie od oceny z zachowania i poziomu terapeutycznego oraz możliwość odwiedzania przez osoby spoza rodziny nieletniego.

Ad. 3.13. Zaprzestanie stosowania przez personel w grupie V nieuzasadnionych wychowawczo praktyk służących utrzymaniu nadmiernej dyscypliny, a także wyraźne określenie systemu punktowego w tej grupie i zasad jego stosowania.

Zalecenie częściowo zrealizowane. Zarządzeniem Nr 3/12 dyrektor dokonał zmiany programu polegającej na wprowadzeniu w grupie readaptacyjnej m.in.: oceny opisowej w postaci informacji zwrotnej do wychowanków, zmniejszenia liczby godzin prac porządkowych wykonywanych przez wychowanków, wprowadzeniu m.in.: zajęć modelarskich, zajęć kulinarnych, zajęć z zakresu przygotowania do życia w rodzinie, zwiększenia ilości czasu wolnego dla wychowanków. Wychowankowie wyposażeni zostali ponadto w elektryczną froterkę do czyszczenia powierzchni płaskich.

Podczas wizytacji przedstawiciele KMP powzięli informację, iż w placówce funkcjonuje kara w postaci umieszczenia w tzw. „substandardzie”. Jest to pokój nr 4 w grupie III, wyposażony znacznie gorzej niż pozostałe pokoje mieszkalne (popsute, uszkodzone meble nienadające się do użytku). W tym pokoju zostaje umieszczony wychowanek, który „narozrabia”. Podczas pobytu w „substandardzie” nieletni pozbawiony jest wszelkich przywilejów: nie może słuchać radia, oglądać TV, wyjść na dwór, wychodzić do innych pomieszczeń w grupie, nikt z wychowanków nie może go odwiedzać. Przedstawiciele KMP

zalecają natychmiastowe zaprzestanie stosowania tego typu kary, jako niedopuszczalnej i nieznajdującej odzwierciedlenia w przepisach prawnych.

Ad. 3.14. Stosowanie za jedno przewinienie jednego środka dyscyplinarnego.

Zalecenie zrealizowano. Usunięto z Regulaminu Zakładu zapis o konsekwencji wynikającej z otrzymania środka dyscyplinarnego w postaci nagany („W przypadku udzielenia wychowankowi środka dyscyplinarnego w postaci nagany, czas oczekiwania na przepustkę/urlop przedłuża się o jeden miesiąc”).

Ad. 3.15. Umożliwienie wychowankom posiadania rzeczy osobistych.

Zalecenie zrealizowano. Podczas oglądu sypialni wychowanków, przedstawiciele KMP zauważyli, że w znajdują się w nich osobiste przedmioty wychowanków, np.: zdjęcia bliskich, maskotki, plakaty, obrazki, etc.

Ad. 3.16. Zaprzestanie praktyki niszczenia rzeczy osobistych nieletnich.

Zalecenie zrealizowane. Zarówno dyrektor, personel oraz wychowankowie wskazywali, że takie sytuacje nie mają już miejsca.

Ad. 3.17. Zapewnienie nieletnim bielizny w ilości umożliwiającej utrzymanie właściwej higieny osobistej, czyli minimum 2 pary.

Zalecenie częściowo zrealizowane. Aneks nr 1 z dnia 14.01.2013 r. do Zarządzenia nr 8/12 Dyrektora Zakładu Poprawczego w Białymstoku z dnia 31.08.2012 r. w sprawie *norm zużycia artykułów sanitarno-odzieżowych, środków czystości, środków higieny osobistej w internacie, szkole i warsztatach szkolnych* wprowadza możliwość otrzymania 2 par slip na osobę miesięcznie. Jednakże w dniu wizytacji przedstawiciele KMP zauważali, że nowo przyjęty wychowanek umieszczony w izbie przejściowej nie posiadał bielizny. Zgodnie z uzyskanymi od dyrektora informacjami, nieletni nowo przyjęci otrzymują ją w chwili, gdy przechodzą do wyznaczonej grupy wychowawczej. Przedstawiciele KMP uważają jednak, że każdy wychowanek od momentu przyjęcia do placówki powinien zostać wyposażony w podstawowe środki higieny osobistej, bieliznę i odzież. Wskazuje

na to również przepis § 57 pkt 1 podpk 6 rozporządzenia („Wychowankowi w trakcie pobytu w zakładzie zapewnia się m.in. odzież, bieliznę, obuwie, materiały szkolne i podręczniki, sprzęt i środki czystości).

Uwagę wizytujących zwrócił również fakt, że wychowankowie umieszczeni w izbie przejściowej mogą brać kąpiel tylko 2 razy w tygodniu. Przedstawiciele KMP zalecili dyrektorowi placówki zwiększenie częstotliwości kąpieli, szczególnie w okresie letnim, gdzie w niewielkich izbach przejściowych panuje zaduch.

Ad. 3.18. Przeprowadzanie kontroli korespondencji zgodnie z wytycznymi zawartymi w upn.

Zalecenie niezrealizowane. Zgodnie z zebranymi informacjami, każda korespondencja nieletniego jest nadzorowana, czyli jest otwierana oraz sprawdzana jest jej zawartość. W przypadku powzięcia uzasadnionego podejrzenia, że zawiera ona treści godzące w porządek prawny, bezpieczeństwo zakładu, placówki lub schroniska, w zasady moralności publicznej bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub resocjalizacji nieletniego, korespondencja jest cenzurowana. W razie stwierdzenia takich treści korespondencji nie doręcza się, powiadamiając o tym nieletniego oraz sąd rodzinny wykonujący orzeczenie, podając powody tej decyzji. Nieletniego poucza się o prawie do złożenia zażalenia. Zatrzymaną korespondencję włącza się do akt osobowych nieletniego. Biorąc pod uwagę, że wizytowany Zakład jest placówką przeznaczoną dla chłopców uzależnionych od środków odurzających i psychotropowych, przedstawiciele KMP rozumieją, że nadzorowanie korespondencji w celu sprawdzenia, czy nie zawiera ona środków psychoaktywnych, jest uzasadnione. Jednakże otwieranie kopert i sprawdzanie ich zawartości powinno odbywać się w obecności wychowanka, tak by miał on świadomość i pewność, że nikt nie zapoznaje się z treścią listu. Analogicznie jak jest to w przypadku kontroli zawartości paczek (Zarządzenie nr 2/13 Dyrektora Zakładu Poprawczego w Białymstoku z dnia 12.02.2013 r. w sprawie przyjmowania i kontroli paczek, kosmetyków i środków czystości). W związku z

tym przedstawiciele KMP zalecają nadzorowanie korespondencji w obecności wychowanka.

Ad. 3.19. Przedstawiciele KMP zalecili ponadto Dyrektorowi Departamentu Wykonania Orzeczeń i Probacji przeprowadzanie systematycznych wizytacji w Zakładzie Poprawczym w Białymstoku oraz monitorowanie stanu przestrzegania praw nieletnich tam przebywających.

Zalecenie zrealizowane. Wizytacje przedstawicieli Ministerstwa Sprawiedliwości miały miejsce w następujących dniach: 20.03.2012 r., 19.06.2012 r., 29.10.2012 r. Przedstawiciele Ministerstwa Sprawiedliwości, podczas swoich lustracji Zakładu, sprawdzali stan realizacji zaleceń wydanych przez KMP w 2012 r. O wynikach kontroli każdorazowo informowano Rzecznika Praw Obywatelskich. W wyniku wizytacji przedstawicieli Ministerstwa Sprawiedliwości oraz Krajowego Mechanizmu Prewencji, stan przestrzegania praw nieletnich w Zakładzie uległ polepszeniu w wielu obszarach. Niemniej jednak nadal niepokojąca jest praktyka umieszczania nieletnich w izbie przejściowej na bardzo długi okres. W związku z powyższym, przedstawiciele KMP zwracają się z prośbą do Dyrektora Departamentu Orzeczeń i Probacji w Ministerstwie Sprawiedliwości o przeprowadzanie systematycznych lustracji Zakładu, ze szczególnym zwróceniem uwagi na praktykę stosowania izb przejściowych.

4. Zalecenia przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji.

Na podstawie art. 19 *Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania*, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

1. Dyrektorowi ZP w Białymstoku:

- 1.1. natychmiastowe zaprzestanie praktyki długoterminowego izolowania nieletnich w izbach przejściowych;
- 1.2. bezwzględne przestrzeganie maksymalnego czasu pobytu nowo przyjętego wychowanka w izbie przejściowej, zgodnie z § 44 rozporządzenia;

- 1.3.zaprzestanie umieszczania nieletnich w izbie przejściowej z powodów takich jak rezygnacja z programu i oczekiwanie na przeniesienie do innego zakładu;
- 1.4. odstąpienie od umieszczania wychowanków w izbie przejściowej „do wyjaśnienia sprawy”;
- 1.5.usunięcie z § 23 Regulaminu Zakładu przepisu wskazującego na możliwość umieszczenia nieletniego w izbie przejściowej, po przyjęciu do zakładu, na okres nie dłuższy niż 14 dni, w celu sporządzenia wstępnej diagnozy umiejętności szkolnych nieletniego, który jest niezgodny z § 44 rozporządzenia;
- 1.6.umożliwienie nieletnim wykonywanie rozmów telefonicznych w sposób zapewniający prywatność, czyli wyeliminowanie praktyki odbywania rozmów w obecności pracowników Zakładu w systemie „głosnomówiącym”;
- 1.7.umożliwienie nieletnim przebywającym w izbach przejściowych wykonywania rozmów telefonicznych na swój koszt;
- 1.8. zmianę Regulaminu izb przejściowych oraz zaprzestanie praktyki polegającej na zabieraniu elementów wyposażenia pokoju wychowanków w ciągu dnia w izbie przejściowej;
- 1.9. wyposażenie nowoprzyjętych podopiecznych, przebywających w izbach przejściowych, w podstawowe środki higieny osobistej, bieliznę i odzież;
- 1.10.zwiększenie częstotliwości kąpieli wychowanków umieszczonych w izbach przejściowych;
- 1.11.realizowanie i przestrzeganie prawa nieletnich przebywających w izbach przejściowych do codziennych zajęć na świeżym powietrzu.
- 1.12.nadzorowanie korespondencji wychowanka w jego obecności;
- 1.13.zaprzestanie stosowania wobec nieletnich kary w postaci umieszczenia w tzw. „substandardzie” jako niedopuszczalnej i nieznaidującej odzwierciedlenia w przepisach prawnych;

- 1.14. dostosowanie procedury stosowania środków przymusu bezpośredniego, opracowanej w Zakładzie, do aktualnych przepisów prawnych w tym zakresie;
- 1.15. wzbogacenie posiłków o owoce;
- 1.16. poprawę estetyki izb przejściowych;
- 1.17. modernizację monitoringu placówki i dostosowanie go do wymogów rozporządzenia w zakresie archiwizowania cyfrowego zapis z monitoringu izb mieszkalnych, przejściowych, izolacyjnych i izb chorych do czasu opuszczenia przez nieletnich w nich przebywających zakładu;
- 1.18. ujednoczenie tygodniowego rozkładu zajęć grupy readaptacyjno – remotywacyjnej dołączonego do Programu pracy tej grupy w zakresie liczby godzin prac porządkowych na rzecz Zakładu;
- 1.19. zwiększania liczby wychowanków w grupie wychowawczej i oddziale szkolnym tylko za zgodą Ministra Sprawiedliwości, po uprzednim złożeniu odpowiedniego wniosku;
- 1.20. ponadto przedstawiciele KMP zwracają się z prośbą do dyrektora placówki o nadesłanie: wyjaśnień dotyczących awarii monitoringu w maju 2013 r. (jakie pomieszczenia i okres obejmował zniszczony zapis), kopię dokumentacji potwierdzającej zgłoszenie awarii firmie serwisującej wraz z odpowiedzią firmy opisującą przyczynę i zakres awarii.

2. Dyrektorowi Departamentu Wykonania Orzeczeń i Probacji

- 2.1. Przeprowadzanie systematycznych wizytacji w Zakładzie Poprawczym w Białymstoku oraz monitorowanie stanu przestrzegania praw nieletnich, w szczególności w zakresie umieszczania nieletnich w izbach przejściowych.

Opracowała: Justyna Józwiak

Justyna Józwiak
Specjalista

W imieniu Zespołu podpisuje:

dr Aleksandra Iwanowska
Radca